

מוות במעצר

מותו של מוראד עוואיסה,
בן 17, ברמאללה, 31.3.02

בצלם

בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

מוות במעצר

**מותו של מוראד עוואיסה,
בן 17, ברמאללה, 31.3.02**

מאי 2002

מחקר וכתובה:
יעל שטיין

עבודת שטח:
איאד חדאד

ריכוז מידע:
מאיה גונסטון

מוראד עוואיסה, תלמיד כיתה י"א בן 17, תושב רמאללה, נעצר על-ידי חיילי צה"ל ב-31.3.02 בשעות הצהריים. הוא נכלא יחד עם פלסטינים נוספים באחת הדירות בבניין בו הוא התגורר. למחרת בבוקר פונתה גופתו לבית החולים ברמאללה. בדו"ח הרפואי שנכתב לאחר מותו נקבע שעוואיסה נפגע משני קליעים – באזור הלב וברגל שמאל.

בצלם גבה עדויות מכמה פלסטינים שהיו עצורים יחד עם מוראד עוואיסה. מעדויות אלה עולה שבסביבות השעה 20:00 הוציאו אותו החיילים בכוח מהחדר בו היו כלואים. לאחר כעשרים דקות, שמעו העצירים ירי אינטנסיבי, הן מחוץ לבניין והן בתוכו, שנמשך כעשר דקות. לאחר מכן הודיעו להם החיילים שמוראד עוואיסה מת.

בדו"ח מתוארת השתלשלות העניינים מרגע מעצרו של מוראד עוואיסה ועד למותו, לאחר כשמונה שעות. להלן יובאו עדויות של פלסטינים שהיו עצורים יחד עם מוראד עוואיסה בבניין אל-ואחדי. לאחר מכן נתייחס לאחריותה של ישראל למותו של עוואיסה, בהתבסס על החוק הישראלי והמשפט הבינלאומי, ולהפרות נוספות של זכויות האדם של העצירים.

העצירים לא ראו את הירי במוראד עוואיסה ולכן לא ניתן לקבוע בוודאות מי ירה בו ומה בדיוק היו נסיבות מותו. עם זאת, די בעובדה שהוא נהרג כאשר היה במעצר כדי להטיל את האחריות למותו על ישראל.

הדו"ח אינו מתייחס לשאלה האם מעצרו של מוראד עוואיסה ושל הפלסטינים שנעצרו איתו היה חוקי מלכתחילה. במהלך "מבצע חומת מגן" נעצרו אלפי פלסטינים על-פי צו שהוציא אלוף פיקוד המרכז המתיר מעצר של פלסטינים גם כאשר לא קיים נגדם חשד כלשהו, לתקופה של עד 18 ימים. במהלך תקופה זו נשללת מהם הזכות להיפגש עם עורך דין ולא מתקיימת ביקורת שיפוטית בעניינם. רובם המכריע של עצירים אלה כבר שוחרר. שלושה פלסטינים שנעצרו על-פי צו זה ושבעה ארגוני זכויות האדם עתרו לבג"צ בדרישה לביטול הצו בשל אי חוקיותו.¹

מהעדויות עולה גם שלאורך כל המעצר היכו החיילים את העצירים, בין השאר בקתות כלי הנשק ובאלות, קיללו אותם ואיימו עליהם. כאשר העצירים ביקשו לצאת לשירותים, היכו אותם החיילים בדרך לשם ובחזרה. החיילים כיסו את ראשיהם של העצירים בשקיות ניילון, שהוסרו רק לאחר שהם התקשו לנשום. במהלך כל שעות המעצר לא ניתן לעצירים מזון ומים.

1. בג"צ 3239/02, איצחק אסחוק מחמוד מרעב ואר' ב. מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון (טרם ניתן פסק דין).

השתלשלות העניינים

אני מתחננת בפניך שלא תיתן להם להכות את בני. הוא עבר שלושה ניתוחים וצריך לעבור עוד ניתוח". אבל הוא ענה לי: "אני לא היקר שלך". לאחר שהחיל סיים לבדוק את תעודת הזהות שלי, הוא וחייילים אחרים הובילו את בני מוראד אל מחוץ לדירה.²

מוראד עוואיסה נלקח לחדר באחת הדירות בבניין, בו היו פלסטינים שנעצרו מוקדם יותר באותו יום. במהלך המעצר היכו החיילים את העצירים פעמים רבות, בין השאר בקתות כלי הנשק ובאלות. החיילים היכו במיוחד את עוואיסה, ככל הנראה מאחר שבשל מחלתו הוא היה חסר מנוחה והתקשה לשבת במקומו. עצירים שביקשו ללכת לשירותים, נלקחו על-ידי חיילים, שהיכו אותם בדרך וסירבו להסיר מידיהם את האזיקים כאשר הגיעו לשירותים. בשעות הערב קיבלו העצירים שלוש שמיכות בלבד ובמהלך השעות הארוכות בהן היו עצורים לא ניתנו להם מזון ומים. כך תיאר עאחד ג'בארין, בן 27, את התנהגות החיילים במהלך המעצר:

החיילים קשרו את דינו באזיקי פלסטיק מאחור, כיסו את עינינו והובילו אותנו לבניין אל-ואחדי הסמוך. את ראשי כיסו במכנסיים. החיילים הובילו אותנו לאחת הקומות העליונות בבניין תוך שהם בועטים בנו ומכים אותנו בידיהם ובקתות כלי הנשק שלהם. הם ריכזו את כולנו בחדר אחד והמשיכו לקלל אותנו, לבעוט בנו ולהכות אותנו בקתות כלי הנשק וגם באלה שבראשה היו נעצים. הם לא אפשרו לנו לזוז והכריחו אותנו לשבת על הברכיים. כעבור כשעה הם הסירו את המכנסיים מראשי. הם גם הסירו את האזיקים מידינו וקשרו אותנו שוב מלפנים.

בסביבות 13:00, החיילים הכניסו את מוראד עוואיסה, שכן שלנו, לחדר. היינו כ-13 עצירים בחדר, כולם מאותה שכונה. החיילים היו אלימים במיוחד כלפי מוראד עוואיסה. הם הפרידו אותו משאר העצירים וכלאו אותו באחת מפנינות החדר. ידיו היו קשורות בחוט חשמל דק בצבע צהוב. החיילים קשרו את ידיו חזק מאד. בכל פעם שמוראד התלונן על כך הם היכו אותו ואמרו לו לשתוק. בשעות

ביום ראשון, 31.3.02, יומיים לאחר כניסת כוחות צה"ל לרמאללה במסגרת "מבצע חומת מגן", השתלטו חיילים על בניין אל-ואחדי שבפאתי רמאללה והפכו אותו לעמדה צבאית. במהלך היום עצרו החיילים בין 13 ל-15 פלסטינים, כיסו את ראשיהם בשקיות ניילון וקשרו את ידיהם באזיקים. לאחר מכן כלאו אותם באחת הדירות שבבניין.

בשעות הצהריים נכנסו חיילים לביתו של מוראד עוואיסה, בן 17, תלמיד כיתה י"א, המתגורר בבניין אל-ואחדי. עוואיסה עבר שלושה ניתוחים בראשו בשל ציסטה (שלפוחית נוזלים) בגולגולת והיה צפוי לעבור ניתוח נוסף. כך תיארה אימו, פריא עוואיסה, בת 40, את מעצרו:

ביום ראשון, 31.3.02, בסביבות 12:00, הסתכלתי מבעד לעינית הדלת וראיתי חיילים נכנסים לדירות של הגיסים שלי ועורכים בהן חיפוש. לאחר מכן הם עברו לדירה שלנו. בערך שבעה חיילים נכנסו לדירה, כלאו אותי, את בתי ריהאם בת-ה-14 ואת בני מואייד בן השמונה בחדר הארוחים וסגרו את הדלת. שמעתי את מוראד צועק מכאבים. צעקתי וניסיתי לפתוח את הדלת, אך בכל פעם החזירו אותי החיילים פנימה ואחד מהם אמר לי בערבית: "את אישה. אל תאלצי אותי להכות אותך".

אחד המפקדים שאל אותי על תעודת הזהות של בעלי. אמרתי לו: "אתם עצרתם אותו אתמול" והוספתי: "אם אתם רוצים את מספר תעודת הזהות, ניתן לדעת אותה מתעודת הזהות שלי". הוא אמר לי להביא את התעודה וכשהלכתי למטבח להביא אותה, ראיתי שבדירה נגרם הרס רב. הרהיטים ניזוקו וחפצים היו פזורים על הרצפה. ראיתי את בני מוראד במסדרון. הוא היה מכורבל וחייל שמר עליו.

כשהבאתי את התעודה למפקד, ראיתי את החייל ששמר על בני מוראד מכה אותו. מוראד אמר לחייל: "אל תכה אותי על הראש. עברתי ניתוח בראש ויש בו צינור". בני מוראד חולה, יש לו מים במוח. כששמעתי את בני מתלונן על מחלתו, אמרתי למפקד: "יקירי,

2. העדות ננתה על-ידי איאד חדאד ב-5.5.02.

הערב ראיתי כמה עצירים שביקשו ללכת לשירותים חוזרים מותשים כי החיילים היכו אותם. שמעתי את צעקותיהם וראיתי שענייהם אדומות.³

בשעות הערב ביקשו מוראד עוואיסה ועציר נוסף, רשאד ג'בארין, ללכת לשירותים. החיילים לקחו ראשית את ג'בארין וכאשר חזר הוא סיפר שהם היכו אותו לאחר שיצא מהחדר. עצירים אחרים שהלכו לשירותים במהלך היום סיפרו אף הם שהוכו על-ידי החיילים. כאשר רצו החיילים לקחת את עוואיסה לשירותים, הוא סירב ממש שיכו גם אותו, אולם הם הוציאו אותו מהחדר בכוח.

כעבור כעשרים דקות, בזמן שמוראד עוואיסה היה מחוץ לחדר, שמעו העצירים קולות ירי אינטנסיבי, שנורה הן מחוץ לבניין והן בתוכו. הירי נמשך כעשר דקות. לאחר כרבע שעה נכנס אחד החיילים לחדר והודיע לעצירים שמוראד עוואיסה מת. במהלך הלילה הוציאו החיילים את גופתו הערומה אל מחוץ לבניין והניחו אותה על הכביש.

בשעות הבוקר הגיע המפקד של החיילים לביתו של מוראד עוואיסה ושוחח עם אימו, מבלי שטרח להודיע לה או לבני משפחה אחרים על מותו. לדברי אימו:

ביום שני, 1.4.02, בסביבות 08:00, חזר לביתנו אותו מפקד שהיה אצלנו יום קודם לכן. גובהו בינוני, מבנה גופו מלא והוא מרכיב משקפיים. הוא אמר לי: "אני רוצה את מספר הטלפון של בית חולים אל-הלא". עניתי לו שאני לא יודעת מה המספר, אבל יש לי את מספר הטלפון של בית החולים של רמאללה. מסרתי לו את המספר והוא רשם אותו בטלפון הנייד שלו. שאלתי אותו למה הוא רוצה את המספר והוא השיב שישנו חולה שצריך אמבולנס ועזב את הדירה.

כעבור פחות מחצי שעה, כאשר עמדתי ליד חלון הסלון הפונה לרחוב, ראיתי אמבולנס עוצר מול הבית ושני אנשים יורדים ממנו. ניסיתי לראות מה הם עושים ואת מי הם מעבירים, אך לא הצלחתי. עברתי לחלון המטבח כדי לראות, אך החובשים כבר חזרו לאמבולנס ועזבו את המקום.

כעבור כשעתיים, החיילים עזבו את הבניין. מיד כשהם עזבו הגיעו כמה שכנות לדירה שלי. חשבתי שהן הגיעו כדי לנחם אותי על הנזקים שנגרמו לי ועל מעצרים של בעלי ובניי. אך אחת הנשים שישבה בביתי

אמרה לי שהיא ראתה גופה מוטלת על המדרכה ליד הבניין. השכנה סיפרה ששאלה את נהג האמבולנס אם הבחור פצוע או הרוג ושאלה מה שמו. נהג האמבולנס אמר לה ששמו מוראד עוואיסה. אז הבנתי שבני נהרג.⁴

מוחמד עוואד, בן 32, הרופא שהיה באמבולנס שפינה את גופתו של מוראד עוואיסה לבית החולים, מסר לבצלם שביום שני, 1.4.02, בשעות הבוקר, התקשר נציג מהמת"ק הישראלי למטה הסהר האדום ברמאללה וביקש שישלחו אמבולנס כדי לפנות גופה של פלסטיני. לדבריו:

כשהגענו למקום, ראיתי כלי רכב משורייני עומד מול בניין בן חמש קומות. שלושה כלי רכב אזרחיים עמדו במקביל לרכב המשורייני. נהג האמבולנס ואני ירדנו מהאמבולנס ואז ראיתי את גופתו של ההרוג מוטלת על הכביש, בין אחד מכלי הרכב האזרחיים לרכב המשורייני. הגופה הייתה מכוסה בשמיכה כבדה ומונחת על אלונקה צבאית. החיילים הצביעו לעבר הגופה ואחד מהם מסר לנהג האמבולנס את תעודת הזהות של ההרוג. כשחשפתי את פניו של ההרוג כדי לבדוק אותו, החייל הישראלי ציווה עליי להרים את הגופה מיד, ללא בדיקה, ואמר לי באנגלית: "בדוק אותו מאוחר יותר". הרמתי את הגופה והעברנו אותה לאמבולנס. שמעתי את אחת הנשים שמתגוררת ברחוב שואלת מי ההרוג. מג'די, הנהג, ענה לה שזה מוראד עוואיסה.

בדרך לבית החולים, בדקתי את הגופה וראיתי חור בחזה מצד שמאל, ליד אזור הלב. לא היה פתח יציאה. ראיתי חור נוסף בברך. אני לא זוכר אם זו הייתה הברד הימנית או השמאלית. בפצע הזה היה פתח חדירה ופתח יציאה. פניו של ההרוג היו חיוורות, מה שמעיד שהוא איבד דם רב. בפיו היה צינור פלסטיק שנקרא ENDO TRACHEAL TUBE, המשמש בדרך כלל להחייאה. כמו כן, ראיתי אינפוזיה בידו הימנית. הגופה הייתה ערומה, נוקשה וקרה מאד. היא כוסתה בשמיכה רטובה. זו הייתה בדיקה שטחית, על מנת לקחת נתונים בסיסיים על מקומות הפגיעה וסיבת המוות.⁵

האמבולנס פינה את גופתו של מוראד עוואיסה לבית החולים. בתעודה הרפואית נקבע שהוא נפגע משני קליעים – אחד באזור הלב ואחד ברגל שמאל.

3. העדות נגבתה על-ידי איאד ח'דאד ב-11.5.02.

4. העדות נגבתה על-ידי איאד ח'דאד ב-5.5.02.

5. העדות נגבתה על-ידי איאד ח'דאד ב-25.5.02.

לאחר שעזבו החיילים את הבניין, נכנסו השכנים לדירות כדי לבדוק את הנזק שנגרם להן. מג'די עוואיסה, בן 20, המתגורר בבניין אל-ואחידי, תיאר את שראה:

נכנסנו לדירתו של מוחמד פאנון שנמצאת בקומה השלישית, בצדו המערבי של הבניין. הדירה לא מרוהטת. ראיתי כתמי דם על שטח רחב מרצפת הדירה, במסדרון, בשירותים ובתוך שני חדרים. באמבטיה היה דם רב ובאחד החדרים היה מזרן מוכתם בדם ומנוקב מקליעים. גם הרצפה וקירות החדרים המערביים והצפוניים היו מנוקבים מקליעים.

בחדר הצפוני היו שלושים או ארבעים תרמילים של כדורים ובחדר המערבי כעשרה או עשרים. ראיתי את נעליו ואת שרידי בגדיו של מוראד שנקרעו והתפזרו במסדרון הדירה. ברגל השמאלית של המכנסים של מוראד היו חורים שנראה שנגרמו מחדירת קליעים. חורים כאלה היו גם בחולצה בצד החזה. על הרצפה היו פזורים מזרקים וכלי עזרה ראשונה.⁶

מוראד עוואיסה נקבר ב-3.4.02 בחצר בית החולים ברמאללה, כאשר הוסר העוצר מהאזור. אביו ואחיו היו עצורים באותו זמן במחנה עופר ושחררו רק לאחר 12 ימי מעצר.

6. העדות נכתבה על-ידי איאד חזאד ב-11.5.02

עדותו של איאד מוסא מחמוד ג'בארין, בן 23, רווק, סטודנט, תושב רמאללה⁷

והיכה בו בגבינו בעוד אנו שוכבים מכורבלים על הרצפה ופנינו מופנות לקיר. כמה פעמים החיילים איימו עלינו שיהרגו אותנו וכיוונו את כלי הנשק שלהם אל ראשינו.

זמן קצר לאחר שהחיילים הביאו את מוראד עוואיסה לדירה, ביקשתי לגשת לשירותים. חייל עטף את ראשי בשקית וכבל את ידי מלפנים. הוא הוביל אותי לקומה הרביעית וכשהגענו לשירותים הוא הוריד את השקית מראשי. כשהייתי בשירותים הסתכלתי מבעד לפתח הדלת שלא הייתה סגורה לחלוטין והבנתי שאני נמצא בדירתו של מוראד עוואיסה. ראיתי הרבה חיילים נעים בתוך הדירה ועורכים בה חיפוש. מאחר שידי היו כבולות באזיקים לא הצלחתי להשתין. ביקשתי מהחייל להסיר אותם, אך הוא סירב. לכן ביקשתי ממנו להחזיר אותי והוא עשה כן.

בסביבות השעה 18:30, ביקשתי שוב מהחיילים ללכת לשירותים. חייל הוביל אותי לאחת הדירות בקומה השנייה או השלישית. אני לא יודע בדיוק באיזו קומה כי בדרך לשירותים ראשי שוב היה עטוף בשקית והחייל דחף אותי על המדרגות כך שנפלתי והתגלגלתי עד שהגענו לאחת הדירות. החייל הסיר את השקית מעל ראשי בתוך השירותים. היה חושך וכשניסיתי לפתוח את רוכסן המכנסיים החייל היכה אותי בקת הנשק בניסיון לזרו אותי. גם הפעם לא הצלחתי להשתין מאחר שידי היו כבולות וספגתי מכות. החייל החזיר אותי לדירה והיכה אותי בדרך חזרה. כשהגעתי לדירה, הוא הסיר את השקית מעל לראשי והורה לי לשבת על הרצפה.

אחי רשאד ומוראד עוואיסה ביקשו לגשת לשירותים. המלצתי להם לא ללכת והזהרתי אותם אך החייל כבר לקח את אחי והם יצאו. כשאחי יצא, הזהרתי את מוראד שלא ילך וסיפרתי לו מה קרה לי. כעבור חצי שעה החיילים החזירו את אחי לחדר וראינו שעל גופו היו סימני מכות. מאוחר יותר הוא אמר לי שכשהיה בשירותים ארע לו מה שקרה לי קודם לכן.

החייל שהוביל אותנו ניסה להוביל את מוראד, אך מוראד סירב לצאת. החייל אחז בו בכוח וגרר אותו. הוא עטף את ראשו בשקית והוביל אותו החוצה. לא ראיתי בבירור את פניו של החייל כי היה חושך. עשרים דקות לאחר שמוראד

ביום ראשון, 31.3.02, יומיים לאחר שכוחות הצבא הישראלי נכנסו לעיר רמאללה והטילו עליה עוצר, שהייתי בביתי שנמצא מול מאפיית אבו דחו. בסביבות השעה 11:00 בבוקר, חיילים פרצו לתוך הבית ועצרו אותי ואת אחי ג'יהאד בן ה-21 ורשאד בן ה-17. הם עצרו גם את בן השכנים, חמדי ג'בארין. כשהחיילים הובילו אותנו אל מחוץ לבית, הם דרשו מאתנו לעקור את דלת ביתו של אחד השכנים, חסן עוואיסה. נענינו לפקודה ועקרנו את הדלת באמצעות פטיש וגרזן שהחיילים נתנו לנו. לאחר שעקרנו את הדלת, אחד החיילים הוביל אותי לשירותים בחצר הבית. הוא הכניס אותי לחדר והחל לחקור אותי. הוא שאל אם יש לי נשק. אמרתי שלא ואז הוא היכה אותי בקת נשק ובאמצעות ידיו ורגליו. החקירה והמכות נמשכו כרבע שעה, אז הוציא אותי החייל מהשירותים והורה לי להצטרף לאחיי ולבן השכנים שישבו בחצר.

בסביבות השעה 12:00 בצהריים, החיילים הובילו אותנו כשידינו מורמות מעל לראשינו אל בניין אל-ואחדי שנמצא במרחק של כחמישים מטרים מביתנו. בבניין אל-ואחדי יש שבע קומות, שתיים מהן תת קרקעיות. כשהגענו לבניין, החיילים כבלו את ידינו מאחור באזיקי פלסטיק וכיסו את ראשינו בשקיות ניילון. הם הובילו אותנו לקומה העליונה, הכניסו אותנו לאחת הדירות שאינן מאוכלסות והורו לנו לשבת על הרצפה. הרגשתי שאני נחנק מהשקית שעטפה את ראשי. חבריי ואני התחלנו לצעוק ולהתלונן על השקיות וכעבור כשעה החיילים הסירו אותן. אז ראיתי שלדירה הובאו גם עצירים אחרים. סך הכל היינו כ-15 אנשים מאותה שכונה.

בסביבות השעה 14:00 ראיתי את החיילים מובילים אדם נוסף, תוך כדי שהם מכים אותו. זה היה מוראד עוואיסה בן ה-17, בן שכנו המתגורר בקומה הרביעית בבניין אל-ואחדי בו היינו כלואים. החיילים הושיבו אותו בפניה לבדו, כשידיו כבולות וראשו מכוסה בשקית. במשך הזמן בו הוחזקנו בבניין, מספר גדול של חיילים נעו במסדרונות ושמרו עלינו במשמרות. מדי פעם הם היכו אותנו בקתות כלי הנשק שלהם ובידיהם. אחד החיילים אחז חוט מתכת

7. העדות נכתבה על-ידי איאד חדאד ב-5.5.02.

עוואיסה שנהרג מפגיעת שני קליעים. מאוחר יותר נודע לי שהוא נקבר בקבר אחים ליד בית החולים של רמאללה.

עדותו של ראד מוסא מחמוד ג'בארין, בן 17, תלמיד בית-ספר, תושב רמאללה⁸

ביום ראשון, 31.3.02, הייתי בתוך ביתי שנמצא ברמאללה א-תחתא, סמוך למאפיית אבו דחו. רמאללה הייתה בעוצר. החיילים הישראלים התפרסו בכל האזור והתמקמו בכמה בניינים, אחד מהם היה בניין אל-ואחידי הסמוך לביתנו.

בסביבות 10:00 קבוצת חיילים ישראלים הגיעה לביתנו. החיילים דפקו על הדלת בחזקה. כשפתחנו את הדלת, שלושה חיילים נכנסו לבית ודרשו את תעודות הזהות של הגברים. יחד איתי היו בבית גם אבי בן ה-49, אחיי איאד בן ה-22, ג'יהאד בן ה-21 וג'ואד בן העשר, אחיותיי אסמהאן בת ה-18, ג'יהאן בת ה-16 ואימאן בת השמונה ואמי נואל בת הארבעים. מסרנו לחיילים את התעודות והם הורו לי ולאחיי איאד וג'יהאד להתלוות אליהם. הם הורידו אותנו לחצר הבית ודרשו מאתנו לעקור את הדלת של אחד הבתים הסמוכים ונתנו לנו גרזן. החיילים עצרו את שכננו חמדי ג'בארין וצירפו אותו אלינו. עקרו את הדלת והחיילים נכנסו פנימה והאירו את הבית שהיה ריק מאנשים. לאחר סיום החיפוש בבית, החיילים הובילו אותנו לבניין אל-ואחידי. כשהגענו לדלת הבניין, הם כבלו את ידינו באזיקי פלסטיק מלפנים וכיסו את ראשינו בשקיות ניילון. הם הובילו אותנו למעלה תוך כדי שהם מכים אותנו בדיחה, בקתות כלי הנשק שלהם ובאלה שבראשה היו נעצים. אני ספגתי מכות על הראש, בצוואר ובפנים גם מהאלה וגם מקת הרובה. הם המשיכו להכות אותנו עד שהגענו לדירה באחת הקומות העליונות. החיילים הכניסו אותנו לחדר גדול. כחמש דקות לאחר שהוכנסנו לחדר, אחד החיילים הסיר את השקיות מעל ראשינו. החייל שאל אם אנחנו רוצים לשתות מים ואמרנו שכן. החייל נתן לנו כוס אחת. שתינו כשידינו כבולות. לאחר מכן הוא הסיר את האזיקים והחליף אותם בחוטי חשמל.

כשהוסרה השקית מראשי ראיתי את החדר. הוא לא היה מרוהט ונראה כמו חדר בדירה לא מאוכלסת שבנייתה טרם הסתיימה. כמו כן ראיתי בתוך החדר עוד שבעה בחורים. במהלך כליאתנו החיילים הכריחו אותנו לשבת על הרצפה כשפנינו מופנות לקיר. מדי פעם הם בעטו בנו והיכו אותנו בקתות כלי הנשק שלהם ובידיהם. החיילים לעגו לאבו עמאר כשהם מחקים אותו ואמר "שהיד, שהיד, שהיד".

יצא שמעתי תנועה ערה של חיילים וירי אינטנסיבי שנורה בתוך הבניין ומחוץ לו, אך לא הצלחתי להעריך מאיזה כיוון. השעה הייתה בסביבות 20:00. הירי היה בהתחלה רצוף ואחר כך מקוטע והוא נמשך כעשר דקות. לאחר מכן שרר שקט במקום וכעבור רבע שעה אחד החיילים הגיע ואמר לנו בערבית כבדה: "הרגנו את החבר שלכם, הוא מת, תשכחו ממנו". הבנתי שהחייל התכוון למוראד. החיילים דיברו ביניהם בעברית. אני מבין עברית ושמעתי את אחד החיילים שואל את החייל שקודם לכן אמר לנו שהרגו את חברנו: "איפה הבחור?". החייל השיב שההרוג נמצא בקומה התחתונה.

שני הבחורים שישבו לידי פחדו. הרגעתי אותם ואמרתי שיתכן שהחייל משקר ושאוּלֵי החיירו אותנו לביתו. כעבור כעשרים דקות קבוצת חיילים נכנסה לדירה בסערה. הם עטפו את ראשינו בשקיות ודרשו מאתנו להרים את הידיים כדי לבדוק את האזיקים. הם חיזקו את האזיקים והושיבו אותנו כשפנינו מופנים לקיר. הם דרשו מאתנו להרכין את הראש ואיימו שהרוג את מי שיוזו. חלק מהבחורים התקשו לנשום בגלל השקיות שהיו על ראשם והחלו לצעוק. אחרים בכו והתלוננו. אמרתי להם: "מי שמרגיש שהוא נחנק, שיסיר את השקית ללא אישור החיילים". אחד החיילים שמע אותי והיכה אותי בראש. הסרתי את השקית אך החייל היכה אותי שנית על ראשי. לאחר כשעה, החיילים הסירו את השקיות מראשינו וכיסו את עינינו בחתיכת בד. במהלך המעצר שלנו שמעתי חלק מהעצירים מתלוננים ואומרים שהם חולים: מישוהו אמר שהוא חולה לב ואחר אמר שהוא סובל מאסטמה, אבל החיילים לא התייחסו לכך.

נשארנו כך עד חצות, אז החיילים הובילו אותי ועוד ארבעה בחורים למטה, תוך שהם מכים אותנו ומטיחים את ראשינו בקירות ובמעקה המתכת, עד שהגענו לכניסת הבניין. אחד החיילים ניסה להפחיד אותנו בכך שדרך את נשקו והפנה אותו לעברנו. לאחר מכן הם הסירו את האזיקים וכיסווי העיניים והורו לנו לחזור לביתנו ולא להסתכל לאחור. רבע שעה לאחר שהגעתי הביתה הגיע גם אחי ג'יהאד. כעבור עוד רבע שעה הגיע אחי השני ראד. שניהם היו במצב גרוע כתוצאה מהמכות שספגו.

למחרת בבוקר התקשרו אליי כמה שכנים שרצו לברר מה קרה למוראד עוואיסה. הם אמרו לי שהם שמעו שהוא נהרג. התקשרתי לסהר האדום כדי לברר אם השמועה נכונה. הפקיד אמר לי שאמבולנס העביר הרוג מהשכונה שלנו ושהוא נמצא בבית החולים של רמאללה. הוא לא הזכיר את שמו של המנוח. לא התקשרתי לבית החולים כי ידעתי שהוא נהרג. למחרת, נודע לי שזה אכן היה מוראד

8. העדות נכתבה על-ידי איאד חזאד ב-22.5.02.

בסביבות 13:00, החיילים הביאו אדם נוסף ואחי איאד אמר לי שזה ידידי מוראד עוואיסה. הם הושיבו אותנו בפינה מולנו. כשהסתובבתי ראיתי אותו. ידיו היו כבולות מקדימה, אך ראשו ועיניו היו גלויים. כעבור כשעה נוספת הם הביאו בחור נוסף והושיבו אותו לידנו. עיניו היו מכוסות וידייו היו כבולות מקדימה.

בין 16:00 ל-17:00, ביקשתי ללכת לשירותים והחיילים הסכימו. אחד החיילים הוביל אותי לאחת הדירות שבבניין. אני לא יודע את מקומה המדויק כי ראשי היה מכוסה. אני חושב שהוא הכניס אותי לדירה בקומה השלישית. בדרך החייל הטיח את ראשי בקירות חדר המדרגות, בערך עשר פעמים. כשהגעתי לשירותים ביקשתי מהחייל שיסיר את האזיקים, אך הוא סירב. בשל האזיקים לא יכולתי להשתין וביקשתי לחזור לדירה. בדרך חזרה החייל שוב הטיח את ראשי בקירות. הוא קילל אותי במילים גסות ואיים עליי. החיילים הרשו לעצירים אחרים ללכת לשירותים באותה שעה, ביניהם אחי איאד וג'יהאד ושכננו חמדי. מאוחר יותר הם אמרו לי שגם הם ספגו מכות וקללות.

בשעות הערב, כשעה לאחר שהלכתי לשירותים, החיילים קיבצו את כל מי שהיה בתוך החדר בפינה אחת. היינו כ-13 עצירים. הם הביאו מצעים, השליכו אותם עלינו וכיסו את ראשינו בשקיות. כעבור חצי שעה חלק מהכלואים החלו להתלונן על קוצר נשימה בגלל השקיות. החיילים הסירו אותן מעל ראשינו וכיסו את עינינו בפיסות בד. אחר כך ביקשתי שוב ללכת לשירותים כי בפעם הראשונה לא יכולתי להשתין. מוראד גם ביקש ללכת. אחד החיילים הוביל אותי. הוא הוריד את פיסת הבד מעיניי וכיסה את ראשי בשקית. חייל נוסף הצטרף אלינו. בדרך למטה החיילים הטיחו את ראשי בקירות חדר המדרגות ובעטו בו. ספגתי כל כך הרבה מכות שאני לא יכול להגיד את מספרן המדויק. הרגשתי סחרחורת וכשהגעתי לקומה השלישית, הם הכניסו אותי לדירה וסגרו את הדלת מאחוריהם. בדירה הם המשיכו להכות אותי בכוח רב והחלו לאיים עליי: "אנחנו נירה בך, רוצים להרוג אותך. אתם מבצעים פעולות בישראל". הם גם כיוונו את קנה הרובה שלהם לראשי ולעורפי. הם נעצו את הנשק בכוח בתוך העור. אני מעריך שהחיילים היכו אותי ואת האחרים כקמח על הפעולה בתוך ישראל שגרמה למותם של הרבה ישראלים. זה גם מסביר את האמירות שלהם שאנחנו "מבצעים פעולות בישראל". החיילים כלאו אותי בדירה והיכו אותי במשך כחצי שעה.

לאחר מכן, הם הובילו אותי לשירותים. אחד מהם הסיר את השקית מעל ראשי וראיתי אותם. אחד החיילים היה נמוך, צבע עורו קרוב לשחור ומבנה גופו בינוני. הייתה

לו צלקת בפנים, שיער שחור והוא נראה בגילאים 19-21. הוא החייל שהיכה וקילל הכי הרבה. כשהייתי בשירותים החיילים המשיכו להכות אותי. אחד מהם נתן לי אגרוף. ראשי התנגש בקיר מאחור והתעלפתי. אני לא יודע כמה זמן הייתי בלי הכרה. כשהתעוררתי מצאתי את עצמי שוכב בתוך אמבטיה בחדר השירותים באותה דירה כשידיי ללא אזיקים. שני החיילים עמדו ליד ודרכו ברגליהם על כל חלקי גופי. כעבור כעשר דקות הם העמידו אותי, כבלו את ידי בחוט חשמל מקדימה, הוציאו אותי מחוץ לשירותים והעמידו אותי במסדרון. אחד מהם עמד מאחוריי, תפס אותי, קירב אותי אל זהוה בכוח והרים אותי. החייל השני בעט ברגליי. הרגשתי שאני מתמוטט ונפלתי על הרצפה. אחד החיילים הרים אותי מהכתפיים והשני מהרגליים כדי להחזיר אותי לדירה העליונה. הם כיסו את ראשי בשקית ניילון שוב. בדרך חזרה למעלה, החיילים נשאו אותי וגררו אותי לחילופין, תוך כדי שהם מכים אותי. הם שאלו אותי בערבית מה שלומי, אך לא ענית להם והם היכו אותי וציוו עלי להגיד "בסדר".

כשהגענו לחדר בו היו העצירים האחרים החיילים זרקו אותי על הרצפה ואז שמעתי אותם מצווים על מוראד לקום כדי ללכת לשירותים. המלצתי למוראד לא ללכת אך הם אחזו בכתפיו וסחבו אותו בכוח. שמעתי את מוראד אומר להם: "לא רוצה, לא רוצה", אבל הם לא התייחסו אליו והובילו אותו החוצה. לאחר כעשר דקות שמעתי קולות ירי בתוך הבניין ומחוץ לו. שמעתי בבריור שיורים מתוך הדירה בה היינו כלואים. הירי האינטנסיבי נמשך כרבע שעה ואז פסק. אחד החיילים, אני חושב שזה היה המפקד כי הוא זה שנתן הוראות ופקודות, הגיע לחדר. הוא צעק ודיבר עם החיילים. החיילים כבלו את ידי של כל מי שידיו לא היו כבולות. אחד החיילים איים לירות בנו אם נזוז.

בין 20:30 ל-21:00, המפקד קרא בשמותינו ובדק אותם לפי תעודות הזהות. כשקרא בשמו של מוראד אמרנו לו שהוא נמצא בשירותים. המפקד שאל: "האם זה מוראד שהלך לשירותים?" וענינו שכן. הוא לקח את תעודת הזהות של מוראד ועזב את החדר. הצלחתי לראות את המפקד דרך השקית שכיסתה את ראשי למרות שלא ראיתי אותו ברור. מה שעזר לי לזהות שזה היה המפקד היו תנועותיו. היה לו פנס ביד והוא הדליק אותו. כשהמפקד עזב את החדר, החיילים הדקו את השמירה עלינו וציוו עלינו לא לזוז. כעבור דקות ספורות, אחד החיילים הגיע לחדר ולקח את אחת מהשמיכות שהושלכו עלינו מוקדם יותר.

בסביבות 22:00 החיילים לקחו כמה בחורים שהיו בחדר. הם לא חזרו. כעבור חצי שעה החיילים לקחו עוד ארבעה ונשארנו שלושה. כעבור שעה נוספת, הם לקחו את אחי

ג'יהאד ואת הבחור שהיה אתנו, ונשארת לבדי. לאחר מכן ארבעה חיילים הגיעו לחדר, הרימו אותי והניחו אותי במסדרון. שניים מהם עמדו מאחוריי ותמכו בי בעוד השניים האחרים בעטו בי במוותניים, במיוחד בצד שמאל. כוחי אזל. לא יכלתי לעמוד יותר ונפלתי. החיילים סחבו אותי לכיוון המדרגות, תוך כדי שהם מכים אותי. כשצעקתי מכאבים אחד החיילים סתם את פי בידו וציווה עלי לא לצעוק.

כשהגענו לכניסה לבניין, פגשתי את המפקד שאמר לי: "לך. לך הביתה להורים שלך ושומר על עצמך. אל תעשה בעיות". הוא הסיר את האזיקים מידי ואת כיסוי העיניים והכניס לכיסי את תעודות הזהות שלי ושל האחרים. הוא לא אמר למי שייכות התעודות ומה עלי לעשות בהן. לאחר מכן, הוא ציווה עלי ללכת הביתה בלי להסתובב אחורה. חזרתי לביתי כשאני בקושי הולך על רגליי. המפקד ישב על הברכיים וכוון את נשקו לעברי לכל אורך הדרך לביתי, מרחק של כארבעים עד חמישים מטרים מבניין אל-ואחדי. בסביבות 23:00 בלילה בדקתי את התעודות שהיו בכיסי והתברר שאלו תעודות הזהות של בן שכננו באסם שנארה ושל עדנאן.

עדותו של עדנאן מוחמד עבד אל-ג'ליל ג'בארין, בן 39, נשוי ואב לשישה ילדים, מורה, תושב רמאללה⁹

ביום ראשון, 31.3.02, כאשר כוחות הצבא הישראלי שהו ברמאללה, הייתי בביתי ברחוב מאר בוטרס ברמאללה א-תחתא. ביתי נמצא מול בניין אל-ואחדי. ביתי ישן ויש בו חדר אחד, מטבח ושירותים חיצוניים. יש לי שישה ילדים, הגדול בן 15 והקטן בן שלוש. ברחוב בו אני גר הייתה נוכחות של כלי רכב צבאיים וחיילים כבר מתחילת הפלישה לרמאללה יומיים קודם לכן. הם התרכזו בבניין שנמצא מול ביתי.

בסביבות השעה 07:00, שמעתי דפיקות בדלת. הייתה לי הרגשה שאלה חיילים. כשפתחתי את הדלת, קבוצה גדולה של חיילים נכנסה לתוך הבית. הילדים נבהלו מאוד וחלקם החלו לבכות. אחד החיילים, אני חושב שהיה המפקד, דיבר איתי באנגלית. הוא אמר לי שהם רוצים לערוך חיפוש. אמרתי לו: "תרגישו חופשי". במהלך החיפוש ראיתי שאחד החיילים לוקח ארנק שבו היו תכשיטים של אשתי ומאתיים דינאר ירדני. כשהחיל היה בדרכו החוצה לקחתי את הארנק מידי ושאלתי אותו למה הוא מחזיק בו, אך הוא לא ענה. נתתי את הארנק לאשתי, אינתיסאר, בת השלושים. כשנתתי לאשתי את הארנק, החייל הורה לי לתת לו את

תעודת הזהות שלי. הוצאתי אותה מהארנק שלי והגשתי לו אותה. החייל לקח את התעודה ולא השיב לי אותה. המפקד שאל אותי לאיזה ארגון אני משתייך ומדוע תלויים בביתי דגלים ותמונות הרוגים. עניתי לו שהילדים הביאו אותם וכי הם עוד קטנים ולא יודעים מה הם עושים. במהלך החיפוש, שארד כחצי שעה, החיילים הפכו את הבית. כשסיימו הם יצאו לרחוב. אחד מהם חזר והורה לי לתת לו את הארנק ממנו הוצאתי את תעודת הזהות שלי. בארנק היה 192 ש"ח, עשרים ואחד דינרים ירדנים, דולר אחד, רשיון נהיגה ועוד כמה פתקים. הוא לקח את הארנק ועזב. כעבור כעשר דקות, חזר אלי המפקד עם כמה חיילים והורה לי ללכת איתם. הם לקחו אותי לבניין אל-ואחדי. בבניין יש חמש קומות ויש בו דירות רבות.

כשהגענו לחדר המדרגות החיילים כיסו את ראשי בשקית ניילון והכניסו אותי לדירה שאינה מאוכלסת. הם הסירו את השקית מראשי וראיתי שאני לבדי בדירה עם מספר גדול של חיילים. הם הכריחו אותי לשבת על הרצפה באחד החדרים כשפני מופנות לקיר. כעבור כשלוש שעות, הם הביאו שבעה עצירים לדירה, כולם תושבי השכונה. בין השבעה היו גם שלושת אחיי: עאדל בן ה-31, ח'אזי בן ה-37 ועאהד בן ה-27. ידיהם היו כבולות וראשיהם היו מכוסים בשקית ניילון. החיילים הכריחו אותם לשבת על הרצפה וכשעשו זאת, הסירו את השקיות מראשיהם.

בסביבות השעה 12:00, החיילים הביאו עוד עצור: מוראד תאופיק עוואייסה, שמתגורר בבניין בו הוחזקנו והערכתו שהוא בן 17. אני מכיר אותו ואת משפחתו היטב. הוא סובל ממחלה כלשהי ועבר כמה ניתוחי ראש בעבר. כשהחיילים הביאו אותו הם דחפו אותו לתוך החדר בחוזקה והורו לו לשבת בפניה השנייה של החדר. מאוחר יותר הם הביאו עוד עצירים מבני השכונה וכלאו גם אותם באותו החדר. את כולנו קשרו באזיקי פלסטיק. סך הכל היינו שם כ-14 עצירים. בזמן כליאתנו בחדר החיילים צעקו עלינו והיכו את כל מי שזז. מוראד ספג את רוב המכות. ניסיתי להרים את ידי כמה פעמים כדי להסביר להם את מצבו של מוראד ולבקש מהם לא להכות אותו, אך הם צעקו עלי, הורו לי לא לדבר ובעטו בי. עצירים שביקשו ללכת לשירותים, הותקפו על ידי החיילים. בסביבות 13:00 או 14:00 שמעתי את אחד החיילים מדבר עם חייל אחר שהיה גם הוא בחדר. הוא שאל כמה עצירים יש בחדר. החייל השני ענה שיש 13 ומיד תיקן את עצמו ואמר שיש 14. אני מדבר מעט עברית ולכן הבנתי מה הם אמרו.

בסביבות 19:00 חשתי תשישות רבה וסבלתי מהתכווציות בחזה אז ביקשתי ללכת לשירותים. אחד החיילים ליווה

9. העדות נכתבה על-ידי איאד חדאד ב-11.5.02.

להסתכל מחלון המטבח החוצה. היא אמרה שאחד החיילים שנמצא מול הבניין אינו לבוש. צעקתי עליה ואמרתי לה להיכנס פנימה מבלי שחשבת על מה שאמרה. שאלתי אותה היכן החיילים שעליהם דיברה. ניגשתי לחלון המטבח להסתכל לעבר המקום שהיא ציינה וראיתי בחור ערום שלא אז מוטל על הרצפה בכניסה לבניין אל-ואחידי. רגליו היו כחולות וקשורות. הבטתי היטב בגופה וזיהיתי שזו גופתו של מוראד עוואיסה. ליד ראשו הייתה שלולית דם.

אשתי שאלה מי זה. עניתי לה שזה לא חייל אלא גופה של פלסטיני. היא שאלה איך קוראים לו אבל לא עניתי לה כי חשבתי שתצחק אם אגיד לה מי ההרוג. בסביבות 08:00 הגיע אמבולנס של הסהר האדום לפנות את הגופה. כשצוות האמבולנס פינה את הגופה, אשתי, שעמדה ליד החלון, שאלה אותם מי ההרוג. אחד מאנשי צוות האמבולנס אמר לה ששמו של ההרוג הוא מוראד תאופיק עוואיסה. מאוחר יותר נודע לי שמוראד נקבר בקבר האחים שלידי בית חולים רמאללה.

אותי ועוד עציר אחר לאחד מחדרי השירותים בקומה השלישית או השנייה. אני לא יודע בדיוק כי החיילים שוב שמו שקית ניילון על ראשי. כשהגעתי לשירותים החייל הסיר את השקית. ביקשתי שיסיר את האזיקים, אך הוא סירב ולכן התקשיתי להשתין. כשהגעתי חזרה לחדר בו הוחזקנו חשתי כאבים חזקים בחזה. ביקשתי מהחיילים להביא לי את התרופות מביתי, שנמצא קרוב מאוד לבניין בו היינו כלואים. הם הביאו אותן אך לא חשתי שיפור במצבי. כעבור חצי שעה חשתי בחילה והשתטחתי על הרצפה. אחיי, שהיו אתי בחדר, ביקשו להזעיק אמבולנס. החיילים סירבו, אך הרשו לי לחזור לביתי.

לאחר ששחררו אותי הגעתי לביתי ולא יכולתי להירדם. בסביבות 01:00 שמעתי קולות שהגיעו מהכניסה לבניין אל-ואחידי, שממול. הקולות נשמעו עד 03:00 או 04:00 לפנות בוקר. כששמעתי את הקולות חשבתי שאולי קרה משהו למוראד, במיוחד בהתחשב בעובדה שהוא הותקף על ידי החיילים יותר מכולם. בסביבות 06:00 אשתי אמרה לי

חובת ההגנה על עצירים

"בהיכנסו אל כלא מקפח אדם את חירותו. את חירותו מקפח אדם – את כבודו אין הוא מקפח. כבודו של אדם יהיה עמו באשר יילך ויבוא, וכבודו בכלא ככבודו אל מחוץ לכלא".¹⁰

עצירים אינם יכולים להגן על עצמם ולדאוג לזכויותיהם ולכן האחריות לשמור על שלומם וביטחונם מוטלת על הרשויות שעצרו אותם. עיקרון זה נקבע, בין השאר, בחוק העונשין, לפיו:

מי שעליו האחריות לאדם שמחמת גילו, מחלתו, ליקויו הרחוני, מעצרו או כל סיבה אחרת אינו יכול להפקיע עצמו מאותה אחריות ואינו יכול לספק לעצמו את צרכי חייו – בין שהאחריות מקורה בחוזה או בדין ובין שנוצרה מחמת מעשה כשר או אסור של האחראי – חובה עליו לספק לו את צרכי מחייתו, ולדאוג לבריאותו, ויראוהו כמי שגרם לתוצאות שבאו על חייו או על בריאותו מחמת שלא קיים את חובתו האמורה.¹¹

מעבר לכך, אדם שנעצר מאבד את חירותו וזכויות נוספות הנלוות לה, אולם אין הוא מאבד זכויות אחרות, שאינן קשורות לעצם מעצרו. מכאן שזכויותיו של כל אדם לחיים, לשלמות הגוף, לתנאי מחיה בסיסיים ולשורה ארוכה של זכויות נוספות – אשר מעוגנות בחוק הישראלי ובמשפט הבינלאומי – נשמרות גם לאחר מעצרו ועל הרשויות מוטלת החובה להגן עליהן.

חובת הרשויות לשמור על ביטחונם של עצירים ולהגן על זכויותיהם קיימת גם כאשר מדובר באנשים שנעצרו

במהלך אירועי לחימה. המשפט ההומניטארי הבינלאומי, המתייחס למצבים כאלה, מפרט בשורה ארוכה של כללים את התנאים בהם יש להחזיק עצירים ואסירים – הן אזרחים והן לוחמים.¹² אחד מעקרונות היסוד הוא האיסור להחזיק אנשים במעצר באזורים החשופים לאירועי הלחימה ולפיכך אינם בטוחים.¹³

חובתה של ישראל להגן על עצירים פלסטינים נובעת גם מהיותה הכוח הכובש בשטחים. ככזה היא מחוייבת לשמור על שלומה וביטחונה של האוכלוסייה האזרחית, כולל עצירים הנמנים עליה. חובת ישראל נובעת מהעיקרון הכללי של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, המעוגן, בין השאר, בסעיף 27 לאמנת ג'נבה הרביעית, הקובע את חובתם של הצדדים הלוחמים להבטיח את שלומם וביטחונם של האזרחים. סעיף זה, המהווה את הבסיס לכל אמנות ג'נבה שישאל התחייבה לקיימן, אינו קובע רק איסור שלילי – כלומר שאסור לפגוע באוכלוסייה האזרחית – אלא מחייב את המדינות לנקוט בכל אמצעי הזהירות והצעדים שבסמכותם כדי למנוע פגיעה בה ולסייע לקורבנות.¹⁴

אמנת ג'נבה הרביעית מתייחסת במפורש למקרה בו אדם מת בהיותו במשמורת. לפי הכללים הקבועים באמנה, על רופא לחתום על תעודת פטירה בה ייקבע גורם המוות והנסיבות בהן הוא אירע. בנוסף, בכל מקרה בו מת עציר מוות בלתי טבעי, מוטלת על הרשויות החובה לחקור את האירוע, כולל גביית עדויות מעדי ראיה, ובמידת הצורך לנקוט צעדים נגד האחראים ולהביאם לדין.¹⁵

10. דברי השופט חשין ברע"ב 4409/94 אבי חנניה נולך נ' שירותי בתי הסוהר, פ"ד כ (4) 136, 172.

11. סעיף 322 לחוק העונשין, התשל"ז-1977. החובה לשמור על שלומם, ביטחונם וזכויותיהם של עצירים מעוגנת גם בתקנות החלות על הצבא, המשטרה ושירות בתי הסוהר. ר', בין השאר, סעי' 177א) לתקנות השיפוט הצבאי (בתי סוהר צבאיים), התשמ"א-1987, סעי' 14א)1) להודעה על פקודת משטרה (טיפול בכלואיס), תשנ"ד-1994, סעיפים 10)1 ו-19)1 לפקודת בתי הסוהר (נוסח חדש), תשל"ב-1971.

12. ר' סעיפים 79-135 לאמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה משנת 1949 וסעיפים 21-103 לאמנת ג'נבה השלישית בדבר היחס לשבויי מלחמה משנת 1949.

13. סעיף 83 לאמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה משנת 1949 וסעיף 23 לאמנת ג'נבה השלישית בדבר היחס לשבויי מלחמה משנת 1949.

14. Jean S. Pictet (ed.), *Commentary: IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Geneva, International Committee of the Red Cross, 1958, pp. 199-207.

15. סעיפים 129-131 לאמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה משנת 1949.

התעללות של אנשי כוחות הביטחון בפלסטינים בשטחים אינה תופעה חדשה ובמהלך השנים הפכה לחלק בלתי נפרד ממצביאות החיים של האוכלוסייה הפלסטינית.¹⁶ המקרה המובא בדו"ח זה הוא חמור אף יותר, שכן מדובר בהתעללות בעצירים אשר היו נתונים למרותם המוחלטת של החיילים ולא היתה להם כל אפשרות להתגונן מפני האלימות שהפעילו נגדם.

ההקשר הכולל של "מבצע חומת מגן" אינו רלוונטי לבחינת האירועים המתוארים בדו"ח זה. יהיו מטרות המבצע אשר יהיו, אין בהן כדי להצדיק את התנהגות החיילים במקרה זה והן אינן יכולות להסביר את הריגתו של מוראד עוואיסה ואת הכאתם של העצירים.

בצלם תובע מצה"ל לחקור באופן מיידי את נסיבות מותו של מוראד עוואיסה ואת ההתעללות של החיילים בעצירים. במסגרת החקירה יש לגבות עדויות מהפלסטינים שהיו עצורים עם עוואיסה ולחקור גם את המפקדים שהיו אחראים למתן ההנחיות לחיילים ולפיקוח עליהם. כמו כן, על צה"ל לקבוע נהלים ברורים ולהפיק לקחים ממקרה זה, על-מנת למנוע הישנותם של מקרים כאלה.

ישראל הפרה באופן חמור את חובתה לשמור על שלומם וביטחונם של העצירים הנמצאים במשמורתה. חובה זו הופרה, בראש ובראשונה, בכך שמוראד עוואיסה נהרג בעת שהיה עצור. האחריות למותו מוטלת על ישראל בלי קשר לשאלה כיצד בדיוק נגרם מותו, אם כי התשובה לכך תקבע את רמת האחריות במישור הפלילי.

יתרה מזו, הנסיבות החמורות של אירוע זה – הוצאתו בכוח מהחדר, היותו חולה, לא ממוש וקשור באזיקים, והעובדה שהוכה קשות במהלך היום – מטילות על ישראל אחריות כבדה במיוחד למותו. בנסיבות כאלה, החובה לחקור את האירוע על-מנת להבהיר את הנסיבות בהן נהרג מקבלת משנה תוקף.

ישראל הפרה את חובתה להגן על עצירים ולשמור על זכויות האדם שלהם גם בדרך בה התייחסו החיילים אל העצירים. החיילים היכו את העצירים במהלך כל המעצר, כשבחלק מהמקרים ראשיהם היו מכוסים בשקיות ניילון וידיהם היו קשורות באזיקים. החיילים קיללו אותם, איימו עליהם ולא נתנו להם מזון, מים או טיפול רפואי.

16. בנוגע למקרים כאלה במהלך איתופאדת אל-אקצא ר' בצלם, מעשים שבשגרה – מכות והתעללויות בפלסטינים על-ידי כוחות הביטחון במהלך איתופאדת אל-אקצא, מאי 2001; בצלם, לאור יום – התעללות בפלסטינים על-ידי חיילי צה"ל, יולי 2001.

תגובת דובר צה"ל

לישראל	הגנה	צבא
צה"ל	דובר	חטיבת
ציבור	קשרי	ענף
9 ת"א	בן אבי"י	רח' איתמר
01000		ד.צ.
03-6080340/41		טלפון
03-6080334		פקס:
678		זכ
2002	במאי	27

לכבוד:
"בצלם"
גב' יעל שטיין

הנדון: דו"ח "בצלם" בנושא נסיבות מותו של מוראד עוואיסה

שלום רב,

להלן תגובת דובר צה"ל באשר לפנייתכם בנושא נסיבות מותו של הנער מוראד עוואיסה:
"בכוונת הפרקליטות הצבאית הראשית להורות על פתיחה בחקירת מצ"ח".

בברכה,

אמרת קצב, רב-סרן
מ"מ ראש ענף קשרי ציבור